

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องอัตลักษณ์ลวดลายเบญจรงค์ไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาความเป็นมาและวิวัฒนาการของลวดลายเบญจรงค์ เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ลวดลายเบญจรงค์ไทย และเพื่อจัดทำภาพต้นแบบลวดลายเบญจรงค์ไทย ผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะของการวิจัยมีดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ความเป็นมาและวิวัฒนาการของลวดลายเบญจรงค์

เครื่องเบญจรงค์ของไทยมีใช้ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายช่วงประมาณรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง และสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเครื่องเบญจรงค์ของไทยมีความผูกพันกับลักษณะของวิวัฒนาการของเครื่องถ้วยของประเทศจีน แม้ลวดลายจะมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของลายไทย แต่ลักษณะการให้สีและลายประกอบมีความเป็นศิลปะจีนประกอบอยู่ หากพิจารณาวิวัฒนาการของลวดลายเครื่องเบญจรงค์โบราณของไทยแล้วอาจจำแนกได้เป็น 4 ระยะ โดยแต่ละระยะมีลักษณะของลวดลายดังนี้

5.1.1.1 เครื่องเบญจรงค์ระยะที่ 1 สมัยกรุงศรีอยุธยา เครื่องเบญจรงค์และลายน้ำทองสมัยกรุงศรีอยุธยาได้รับอิทธิพลอย่างมากจากลักษณะการเขียนสีเขียนลายแบบศิลปะของจีน มีการประยุกต์ลวดลายแบบจีนร่วมกับแบบของไทย ซึ่งลวดลายที่มีความนิยมมากในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ ลายเทพนม และลายนรสิงห์ประกอบกัน มีลายประกอบที่นิยมที่นิยมคือลายช่อเปลว ที่มีลักษณะเหมือนลายกระหนกโดยตัดทอนรายละเอียดออก และมีลักษณะเหมือนลายเปลวไฟของจีนอย่างมาก พื้นลายนิยมลงสีดำ ตัวภาชนะที่นิยมนำมาทำเครื่องเบญจรงค์เป็นชามทรงบัวเคลือบสีเขียว เขียนลายลูกคั่นที่ขอบปากเป็นแถบสีแดง ลายดอกไม้สลัปใบไม้ และที่สำคัญคือนิยมเขียนลายลูกคั่นที่ขอบปากด้านในของชาม

5.1.1.2 เครื่องเบญจรงค์ระยะที่ 2 สมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นระยะสร้างราชธานีมีการรวบรวมช่างศิลป์สาขาต่าง ๆ เครื่องเบญจรงค์และลายน้ำทองในสมัยนี้ยังคงสั่งทำจากจีน ด้วยรูปแบบและลวดลายลักษณะเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ในระยะเวลา 42 ปีในช่วงนี้ ก็มีการคิดประดิษฐ์ลวดลายใหม่ประกอบลายเทพนมที่นิยมใช้มาก่อนหน้า ได้แก่ ลายครุฑ ลายราชสีห์ ลายหน้าสิงห์ รวมทั้งมีลายหลักที่มีการผูกลายขึ้นใหม่ได้แก่ ลายกนิรี ลายหนุมาน ลายกลีบบัว ส่วนภาพประกอบลายที่นิยมคือลายก้านขดสีเขียวอมฟ้า รูปแบบที่นิยมใช้คือชามทรงบัวสีขาวและไม่เขียนลายลูกคั่นที่ปากชามด้านใน

5.1.1.3 เครื่องเบญจรงค์ระยะที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 2-3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ถือเป็นยุคสมัยที่เครื่องเบญจรงค์และลายน้ำทองเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากในระยะนี้ประเทศไทยว่างเว้นจากการศึกสงคราม มีการสร้างวัดและศาสนสถานหลายแห่ง อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ

หล้าณภลลย ร้ชภลลที่ 2 ทรงสนพระท้ยในด้าณคิลปะ ทรงนยมครื่องลยน้ำทอง ม่การคิลลวดลยใหม่ ส้าหรับการเขียนครื่องลยน้ำทอง ที่ได้รับอิทธิพลจลคิลปะของจีน เช่น ลยดอกกฤษลยประกอบลย ผีลื้อ นก และดอกลม้ ใบม้ ที่มีลัษณะลยเนบธรรมชลติเพิ่มมกขึ้น รวมทั้งลยครุทยุดนาคที่เป็น ตรลพระรลชลัญจกรประจ้ภระองคร้ชภลลที่ 2 ประกอบกับภการที่ประเทศจีนม่การผลิตครื่องปั่นดินผลเขียนส้จลคเทลผลหลายแห่งที่มีผีม้อติ

5.1.1.4 ครื่องเบญจรงค์ระยษที่ 4 สมัยร้ชภลลที่ 4-5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ครื่องเบญจรงค์และลยน้ำทองลดควมनยมลงในสมัยร้ชภลลที่ 4 โดยนยมครื่องลยครลมและครื่องปั่นดินผลเขียนส้จลคยุโรปที่มีส้สันอ่อนหวน ลยดอกลม้ลยเนบธรรมชลติ และถ็เป็นยุคสุดท้ยของครื่องเบญจรงค์และลยน้ำทองในสมัยร้ชภลลที่ 5 แต่พร้อมกันนั้น ในสมัยร้ชภลลที่ 5 นี้ กรมพระรลชวังบวรวิชัยชลลย ได้ผลิตครื่องเบญจรงค์และลยน้ำทองได้ในประเทศไทย ซึ่งลวดลยที่นยมในสมัยนี้เป็นลยน้ำทองประภทลยคร็อเถล ลยดอกลม้พุดตลน และลยเกล็ดกระดองเต้ รวมทั้งลวดลยที่เป็นร็องรลวตลมเบบตะวันตค แต่มีเอกลัษณะควมเป็นไทยค็เป็นลยไทยจลคร็องรลวของวรณคตีไทย

5.1.2 อัดลัษณะลวดลยเบญจรงค์ไทย

ลวดลยเบญจรงค์ของไทยมีลัษณะเฉพาะที่ร็องรลวอัดลัษณะที่แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ค็อ

- 1) ลวดลยเบญจรงค์ในกลุ่มเทพนมประกอบลยต้ง ๆ ได้แ้ ประกอบกับลยไทยในหมวคระหนก ประกอบกับลยไทยในหมวคระบ้ และเทพนมประกอบกับลยไทยในหมวคคชะ รวมทั้งลยไทยรูปสัตรีที่เป็นลยไทยในหมวคระบ้และหมวคคชะ โดยที่ไม่มีลยเทพนมประกอบอยู่
- 2) ลวดลยเบญจรงค์ในกลุ่มลยพรรณพฤษล และ
- 3) ลวดลยเบญจรงค์ในกลุ่มลยฝ้ยค ซึ่งลวดลยเบญจรงค์มีเอกลัษณะค็อลวดลยที่ใช้แสดงออกถึงควมเป็นไทยทั้งด้าณควมเช็ วัฒนธรรม ควมเป็นอยู่ แม้วจจะไม่ใช่ลยของไทย การลงส้ส่วนมกมีลัษณะเป็นส้ทบไม่มีมิต ใช้ส้ตัดกัน ม่การใช้ส้ชลวเพื่อไล่ส้อ่อน-แ้ได้ และนยมการตัดเส้นด้วยส้เข็ม ทบ หรือส้ทอง

5.1.3 ภพต้นเบบลวดลยเบญจรงค์ไทย

หล้งจลคได้ศ้ภลวิวัฒนาการและอัดลัษณะของลวดลยเบญจรงค์แล้ว ได้คัดลือกลลวดลยเบญจรงค์ที่เป็นเอกลัษณะในกลุ่มลยเทพนม ประกอบกับลยต้ง ๆ เช่น นรลสิงห์ ครุท ลิงห์ เป็นต้น เนื่องจลคลัษณะลยแสดงออกถึงควมเช็และวัฒนธรรมของคคนไทยอยู่ยงเด่นชัดกว้ลยในกลุ่มลยพรรณพฤษล และกลุ่มลยฝ้ยคที่เป็นลยสมยนยม ภพล้งการคัดลือกลลวดลยเบญจรงค์ที่เป็นอัดลัษณะแล้ว นำมจจัดท้ภพต้นเบบลยเบญจรงค์ไทย โดยการเขียนลยและเขียนส้ลงบนแผ่นกระเบ็องส้ชลว ผลส้ ตามกระบวนภการของภการผลิตครื่องเบญจรงค์ไทย

5.2 อภิปรลยผล

5.2.1 อัดลัษณะลวดลยเบญจรงค์ไทย ได้แ้ ลยไทยที่มีส้สดลส้ เขียนอยู่บนผลวของภลชณะครื่องปั่นดินผล ซึ่งลยไทยต้ง ๆ ด้งลลว ม่หลลคหลายลวดลย แม้วจจะเป็นลยโบราณในกลุ่มลยเทพนม หรือลยของครื่องเบญจรงค์ไทยในระยษหล้งได้แ้ลยพรรณพฤษล และลยฝ้ยค แต่ลยต้ง ๆ เหล่านี้อ้วนใช้ส้หลักจ้นวน 5 ส้ และเป็นทีนยมใช้เขียนต้งสมยโบราณ พัฒนลมาจนภการท้ง

เป็นที่รู้จักและจดจำได้ นั้นหมายถึงลวดลายเบญจรงค์ไทยที่มีลักษณะเฉพาะสามารถบ่งบอกตัวตนได้ตามความเข้าใจของบุคคลทั่วไป หรือที่เรียกว่าอัตลักษณ์ลวดลายเบญจรงค์ไทยนั้น มีมากกว่าหนึ่งลาย ทั้งนี้สอดคล้องกับฉลาดชาย รมิตานนท์ (2542, หน้า 1–2) ที่กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว

5.2.2 การเขียนลายเบญจรงค์ไทยปัจจุบันแตกต่างจากลวดลายเบญจรงค์ในอดีต โดยในสมัยแรกของการมีเครื่องเบญจรงค์ในประเทศไทยนิยมเขียนลายเทพนมประกอบกับลายต่าง ๆ เป็นลายหลัก แต่ปัจจุบันนิยมเขียนด้วยทองเป็นสีหลัก ซึ่งเริ่มมีความนิยมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งลายต่าง ๆ เหล่านี้เรียกว่า “ลายผ้ายก” ที่สอดคล้องกับผลการวิจัยของพฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ (2548) ที่พบว่าลวดลายที่เขียนและเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันได้แก่ลายดอกพิกุล ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ และลายจักรี ซึ่งลายต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ในกลุ่มลายผ้ายกที่มีความละเอียดประณีต แต่เป็นลายซ้ำ ๆ กัน ช่างฝีมือที่เริ่มฝึกฝนก็สามารถเขียนได้ไม่ยากนัก แต่ในปัจจุบันลวดลายที่หาช่างฝีมือเขียนยากและค่าจ้างมีราคาสูงกว่า 2–3 เท่า ได้แก่การเขียนลวดลายโบราณโดยเฉพาะลายเทพนมประกอบลายต่าง ๆ เช่นเทพนม–นรสิงห์ เทพนม–ครุฑ เป็นต้น แต่ทั้งนี้ลวดลายดังกล่าวก็จัดได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ลวดลายเบญจรงค์ไทยในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากมีนักวิชาการที่กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งถูกสร้างขึ้น สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย และอัตลักษณ์อาจเกิดขึ้นแบบผสมผสาน (ยุรฉัตร บุญสุนิต, 2546, หน้า 65; อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2541, หน้า 17, 134; อ้างจาก Erickson, 1998 และ Heidegger, 1971)

แต่ทั้งนี้ไม่ว่าลวดลายเครื่องเบญจรงค์จะเป็นลายเรื่องราว หรือลายผ้ายก เครื่องเบญจรงค์ก็ยังคงใช้ลายไทยที่เป็นอัตลักษณ์ แสดงความเป็นไทยในสายตาของชาวไทยเองและตามความคิดเห็นของชาวต่างชาติ ดังที่บริษัทคอนซัลแทนท์ ออฟ เทคโนโลยีจำกัด (ม.ป.ป.) ได้ศึกษาวิจัยพบว่าลูกค้าชาวต่างชาติตัดสินใจซื้อสินค้าประเภทเครื่องเบญจรงค์เพราะความประณีต สวยงาม มีคุณภาพ และสินค้ามีเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

การผูกลายสำหรับการเขียนเครื่องเบญจรงค์ สามารถเลือกลายหลัก ลายประกอบ และลายลูกคั่นได้อย่างหลากหลายแต่ทั้งนี้ลวดลายที่ใช้ควรแสดงเอกลักษณ์ความเป็นไทยและสามารถอธิบายที่มาของลวดลายได้

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

5.3.2.1 ศึกษาทดลองการทำสีทองหรือวัตถุติดทนเพื่อลดต้นทุนการผลิต แต่ยังคงคุณค่าของเครื่องเบญจรงค์

5.3.2.2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาลวดลายเครื่องเบญจรงค์เพื่อใช้งานให้เหมาะสมในวัสดุชนิดอื่น ๆ เช่น ลายผ้า กระดาษห่อของขวัญ ตราสัญลักษณ์ เป็นต้น